

DE BRAZILIAANSE REGENBOOGBOA, EEN MOOIE TERRARIUMBEWONER

(*Epicrates cenchria*, Linnaeus, 1758)

C.M. Langeveld,
Cantbarel 12, 2925 DJ Krimpen a.d.
IJssel. Tel: 0180 523892.

■ INLEIDING

De regenboog, een mooi natuurverschijnsel op de grens tussen regen en zonneschijn. De slang die ik in dit artikel wil beschrijven valt enigszins te vergelijken met dit natuurverschijnsel. Aan de ene kant is deze slang mooi van kleur, iriseert de huid prachtig en is het een relatief makkelijk te houden soort. Aan de andere kant is deze slang schuw en zeer agressief.

In dit artikel wil ik het hebben over de Braziliaanse regenboogboa, *Epicrates cenchria cenchria*. Aan de hand van de mij beschikbare literatuur en terrariumervaringen wil ik een algemeen beeld geven van deze slang en daarnaast specifiek ingaan op de verzorging van en kweek ervan.

■ ONDERSOORTEN EN VERSPREIDING

Binnen het genus *Epicrates* worden zeven soorten onderscheiden. Van deze zeven soorten komt er echter maar één op het vasteland van Zuid-Amerika voor. Het betreft hier de regenboogboa, *Epicrates cenchria*-ssp. (Abuys, 1982). De regenboogboa's hebben een ruime verspreiding in Zuid-Amerika. Dientengevolge worden er dan ook diverse ondersoorten onderscheiden. Abuys (1982) meldt negen ondersoorten van *Epicrates cenchria* zonder ze te noemen. Mehtens

(1987) onderscheidt eveneens negen ondersoorten te weten:

- *Epicrates cenchria cenchria*; verspreiding: Zuid-Venezuela, Guyana, Suriname en het Amazonebekken;
- *Epicrates cenchria maurus*, verspreiding: Costa Rica tot het noorden van Zuid-Amerika, Trinidad en Tobago; Abuys (1989) spreekt nog van een vondst in Suriname;
- *Epicrates cenchria alvarezii*, verspreiding: Argentinië;
- *Epicrates cenchria crassus*, verspreiding: Brazilië en Paraguay;
- *Epicrates cenchria barbouri*, verspreiding: Marajo, een eiland voor de kust van Brazilië;
- *Epicrates cenchria gagei*, verspreiding: Bolivia en Peru;
- *Epicrates cenchria polylepsis*;
- *Epicrates cenchria hygrophilus*;
- *Epicrates cenchria assisi*, verspreiding: Brazilië.

Mattison (1992) geeft acht en Trutnau (1979) tien ondersoorten aan zonder dat zij de namen van deze ondersoorten noemen. Binnen de overige literatuur worden de ondersoorten *cenchria*, *maurus* en *alvarezii* veelvuldig beschreven. Ook binnen de terrariumhouderij zijn mij alleen de laatstgenoemde drie ondersoorten bekend als terrariumdieren, ondersoorten waar de laatste jaren regelmatig mee wordt gekweekt.

■ EPICRATES CENCHRIA CENCHRIA

De Braziliaanse regenboogboa is een van de meest spectaculair gekleurde slangen binnen de terrarium-

houderij. De dieren variëren in kleur van oranje tot diep rood met soms zilvergrijze flanken. Op de flanken hebben de dieren 'pauweogachtige' vlekken. De huid van deze slangen iriseert zeer sterk met name na een vervelling. Hierdoor is een 'regenboogachtige' waas op de huid zichtbaar. Het zal dan ook niemand verbazen, dat deze slang haar naam te danken heeft aan deze iriserende huid.

De dieren worden maximaal ca. 2 meter lang en hebben 43 tot 51 dorsaalschubben en 256 tot 271 ventraalschilden (Abuys, 1982). De jongen van deze slangen hebben dezelfde tekening als de ouderdieren maar zijn lichter van kleur. De dieren kleuren in 1 tot 2 jaar naar hun uiteindelijke kleur.

■ BIOTOOP EN LEEFWIJZE

Regenboogboa's zijn schuwe en agressieve, terrestrische slangen die soms om lage takken worden aangehouden om vochtige rustplaatsen te vermijden (Abuys, 1982). Trutnau (1979) geeft echter aan, dat deze slangen evenveel in bomen als op de grond worden aangetroffen. De slangen zijn met name in de avond actief. Als biotoop geeft Trutnau (1979) rotsachtige gebieden, bossen en plantages aan. Abuys (1982) en Mehrrens (1987) voegen hier nog aan toe: bossages langs kustgebieden en savanne, aansluitend aan bossen.

Het voedsel van *Epicrates cenchria cenchria* in de natuur bestaat voornamelijk uit vogels, kuikens van hoenderachtigen en (kleine) zoogdieren die door wurging worden gedood (Trutnau, 1979 en Abuys, 1982).

■ VOORTPLANTING ALGEMEEN

Epicrates cenchria cenchria is eierlevendbarend (ovovivipaar). Over de paringen, dracht en worpen in de natuur wordt in de mij beschikbare literatuur niet geschreven. Over de voortplanting in gevangenschap

wordt uiteenlopend geschreven. Onderstaand een opsomming van enkele visies en data.

Van der Pols (1987) geeft aan, dat hij zijn vrouwtjes in januari voor de duur van een maand bij het mannetje zette, waarbij hij geen paringen waarnam maar wel spermatozoiden aantroef. Vanaf april at één van de beide vrouwtjes niet meer; dat wierp op 18 augustus twee levende en vier dode jongen. Van der Pols gebruikte geen stimuli om de dieren sexueel te activeren. In zijn artikel refereert hij aan Brunner (1978, in van der Pols, 1987), die stelt dat sexuele activiteit van *Epicrates cenchria* kan worden bewerkstelligd door de temperatuur in het terrarium te verlagen. Daarbij kan de relatieve luchtvochtigheid worden verlaagd om het gewenste resultaat te krijgen. Eveneens wordt aangegeven, dat het scheiden van de geslachten en ze weer samenbrengen wanneer de temperatuur en relatieve luchtvochtigheid verlaagd zijn, tot het gewenste resultaat kan leiden. Het verlagen van de temperatuur in de winter wordt eveneens onderschreven door Mattison (1988), Schmidt (1990), Trutnau (1979) en Ross (1990). Mattison (1988) spreekt over het laten zakken van de temperatuur van 25-30 naar 20°C voor de duur van tenminste 6 weken.

Als perioden van het jaar waarin de dieren paren noemt Mattison (1988 & 1990) de wintermaanden. Ross (1990) is meer specifiek. Hij geeft half mei tot half juli, waarbij de intensiviteit in de maand juni ligt. Eveneens geeft hij de periode medio november tot medio februari aan, met als actiefste periode eind december - begin januari. De dracht van deze slangen bedraagt volgens Trutnau vijf maanden. Mattison (1988) geeft 180 tot 210 dagen op. Ross (1990) geeft vier tot acht maanden aan als dracht van *Epicrates cenchria cenchria*. Volgens Ross vindt de periode van geboorte zich tussen medio mei tot begin december met als zwaartepunt eind juli begin augustus.

Mattison (1988) vermeldt dat de worpen 1 tot 23 jongen kunnen omvatten. Hij noemt 9,7 jongen als gemiddelde van 30 worpen. Afhankelijk van de leeftijd van de dieren zou de kans op dode jongen groter zijn. Jonge slangen werpen vaker dode jongen dan oudere dieren. De slangen zijn met een lengte van 1,5 meter geslachtsrijp. Deze lengte kan in 3 à 4 jaar worden bereikt. Ross (1990) geeft als oudste leeftijd voor de voortplanting 20 jaar op voor mannetjes en 7,5 (!) jaar voor vrouwtjes. De leeftijd voor de vrouwtjes moet naar mijn mening op een drukfout wijzen, gelet op het feit dat dieren pas na vier jaar geslachtsrijp zijn. Mogelijk dat Ross 17,5 jaar bedoelde.

De slangen kunnen ieder jaar een worp produceren. De jonge slangen worden geboren in een vlies dat ze direct na de geboorte openscheuren. De slangetjes vervellen ongeveer 10 dagen na de geboorte. Van der Pols (1987) geeft in zijn artikel aan, dat uit literatuur (Groves, 1980) en uit een persoonlijke mededeling (Zielin) is gebleken, dat sommige vrouwtjes de jongen, die niet zelfstandig uit de vliezen komen, helpen. Dit zou gebeuren door met de kop tegen de vliezen te duwen of zelfs de 'eieren' in de bek te nemen.

■ MIJN DIEREN

Op 8 juni 1993 kreeg ik van een vriend drie wildvang-exemplaren *Epicrates cenchria cenchria* in kweekleen. Het betrof twee volwassen mannetjes en een volwassen vrouwtje. De slangen waren afkomstig uit Suriname en reeds vijf jaar in zijn bezit. Mannetje 1 is ongeveer 1,6 meter lang en oranje van kleur en mannetje 2 is 1,7 meter lang en rood van kleur. Beide exemplaren hebben de 'pauwachtige' ogen op de flanken. Het vrouwtje is ongeveer 1,8 meter lang en heeft een oranje rug. De flanken zijn zilvergrijs en vertonen zwarte vlekken. De mannen zijn wat slanker dan het vrouwtje.

Na een quarantaineperiode van drie maanden, waarin de dieren werden behandeld tegen flagellaten en

nematoden, werden ze ieder afzonderlijk gehuisvest in drie terraria. De terraria zijn 90 centimeter lang, 40 centimeter diep en 60 centimeter hoog en gemaakt van geplastificeerd meubelplaat. Ze worden 24 uur per dag gedeeltelijk verwarmd door een warmtekabel. Aanvankelijk brandde in het terrarium vier uur per dag een spot van 40 watt. Omdat de dieren nooit gingen zonnen, branden deze lampen nu alleen nog in het voor- en najaar twee uur.

De terraria zijn ingericht met twee plastic schoendozen waarin zich enkele centimeters zaagsel bevindt. Een van de dozen is geplaatst op de bodemverwarming, de andere staat in het 'koude' deel van het terrarium. In het terrarium bevindt zich verder nog een waterbak. Als substraat gebruik ik krantepapier, omdat hierdoor het terrarium makkelijk is schoon te houden.

■ GEDRAG EN VERZORGING

De drie dieren gedragen zich bij mij in het terrarium enigszins teruggetrokken. De slangen liggen 90% van de tijd in de schoendozen. Opvallend hierbij is, dat ze de voorkeur geven voor de 'koude' doos waarin het afhankelijk van de tijd van het jaar tussen de 18 en 27 graden is. De temperatuur in de 'warme' doos varieert van 24 (winternachten) tot 40 graden (hoogzomer).

Zoals eerder aangegeven, zijn de slangen erg agressief, waarbij valt op te merken, dat het vrouwtje veel agressiever is dan de mannetjes. Wanneer ik de dieren uit het terrarium haal voor controle na een vervelling of bij het schoonmaken van het terrarium gebruik ik leren handschoenen. Daarnaast probeer ik de dieren direct achter de kop de pakken om een beet te voorkomen. *Epicrates cenchria cenchria* heeft namelijk lange tanden waarmee ze zelfs door de gevoerde handschoenen heen bijt.

Tijdens de vervellingscyclus sproeit ik eens in de week in het terrarium. De dieren vervellen 3 à 4 keer per

Photo: C.M. Langeveld

Dorsaal aanzicht van mannetje 2.

jaar, waarbij ze de huid in twee of drie delen afstropen. Mijn slangen krijgen eens in de week te eten. Het vrouwtje eet halfwas en volwassen ratten. De mannetjes eten volwassen muizen. De mannetjes krijgen muizen, omdat ze bij het voeren met ratten problemen hebben met de vertering. De ratten verteren dan voor 80%. In de ontlasting van de mannen tref ik dan onverterde resten aan. Aanvankelijk dacht ik dat de oorzaak hiervan een infectie of besmetting van parasieten was. Binnen de quarantaineperiode en het jaar daarna werd de ontlasting diverse keren onderzocht en bleek dat de dieren parasietvrij waren en dat de ontlasting ook

Photo: C.M. Langeveld

Kopstudie mannetje 1.

geen concentraties van bacteriën vertoonden. Muizen verteren de mannen goed, ook wanneer ik ze 3 of 4 muizen achter elkaar geef. Het vrouwtje eet, met uitzondering van de zwangerschapsperiode, het hele jaar door. Bij de mannetjes is er eveneens een vastenperiode waar te nemen, namelijk gedurende de paartijd.

■ DE KWEEK IN 1994

In september 1993, na de quarantaine, werden de slangen in de terraria geplaatst en begon ik om de drie

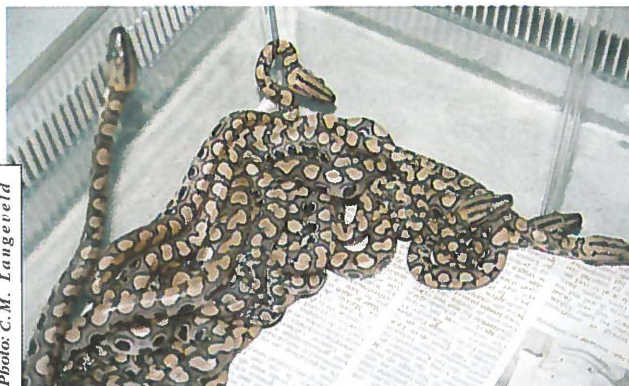

Photo: C.M. Langeveld

Hoogzwanger vrouwtje.

dagen licht te sproeien. Hierbij sproeide ik de dieren ook direct op de huid. Begin oktober stopte ik hiermee. Omdat de terraria op zolder staan, koelde het in deze periode ook sterk af in de terraria.

Medio oktober begon ik de mannetjes om de week voor de duur van 24 uur bij het vrouwtje te plaatsen. Vanaf dat moment stopten ze met eten. Aanvankelijk leken ze geen interesse te hebben in het vrouwtje, wat ik concludeerde uit het passieve gedrag van de slangen. Wel lagen de mannen bij het vrouwtje in de koude schoenendoos. Wat er 's nachts gebeurde heb ik ech-

Jongen uit de eerste worp.

ter niet kunnen waarnemen.

Op zaterdag 20 november 1993 nam ik uiteindelijk een paring waar tussen mannetje I en het vrouwtje. Na deze paring werden de mannetjes tot begin januari 1994 bij het vrouwtje gezet, zonder dat dit leidde tot zichtbare paringen. Vanaf 7 december 1993 weigerde het vrouwtje voedsel. In de eerste week van januari 1994 werd ongeveer in het midden van het lichaam van het vrouwtje een zwelling zichtbaar. In de daarop volgende week zwol haar lichaam met de helft van de normale dikte. De week daarop slonk het lichaam weer tot bijna normale waarde. De zwelling herkende ik als de periode van de ovulatie (eisprong). Ross (1990) spreekt namelijk ook over een periodieke zwelling en geeft hierbij aan, dat het om de ovulatie gaat. Na de ovulatie werden de mannetjes nog een keer bij het vrouwtje geplaatst, maar ook nu kon ik geen paringen waarnemen. Omdat er geen bevruchting is voor de ovulatie optreedt, kan worden gesteld dat de periode van de zwangerschap moet worden gerekend vanaf dit moment.

De mannetjes begonnen in januari weer te eten terwijl het vrouwtje een vastenperiode begon die de gehele zwangerschap zou duren. Twee weken na de ovula-

tie vervelde het vrouwtje. Na de vervelling verkoos ze de warme schoenendoos boven de koude schoenendoos. Vanaf 22 maart 1994 zag ik dat het dier regelmatig met het lichaam gedraaid, op een flank lag.

In de nacht van 12 op 13 mei 1994 wierp ze 22 levende jongen. Afhankelijk van het moment waarop de eieren bevrucht werden lag de dracht ongeveer tussen de 120 en 140 dagen. De jonge slangetjes werden apart van de moeder in een plastic terrarium geplaatst, waar ze tussen 24 en 26 mei vervelden. De dieren werden na de vervel-

ling gepopt waarna het bleek te gaan om 8 mannen en 14 vrouwen. Poppen is een manier van geslachtsbepaling waarbij door druk op de staart de hemipenes van de slang wordt geërecteerd. Bij mannetjes komen de hemipenes naar buiten, bij de vrouwtjes uiteraard niet. Deze manier van geslachtsbepaling is echter niet 100% zeker.

De jongen aten binnen een week na de vervelling nestmuisjes van vijf tot tien dagen oud. Van deze worp hield ik twee vrouwtjes die ik apart huisvestte. De slange-tjes plaatste ik in een plastic bakje van 20x15x10 cen-

Nakweek jong '96 na eerste vervelling.

timeter (lxbxh), dat deels op een warmtekabel werd gezet. De opkweek van de dieren verloopt probleemloos. Bij het schrijven van dit artikel (zomer 1996) zijn beide dieren ongeveer 1,3 meter lang en eten ze volwassen muizen en jonge ratten.

■ DE KWEK IN 1995

Na de worp was het lichaam van het vrouwtje aanzienlijk geslonken en waren de sporen van de zwangerschap duidelijk waarneembaar. Een week na het werpen van de jongen at het vrouwtje weer ratten. Vanaf dat moment voerde ik het vrouwtje iedere week 1 volwassen rat of twee halfwas ratten om haar weer in haar oude conditie te krijgen. Na zes weken zag het dier er weer goed doorvoed uit.

Vanaf september dat jaar begon ik weer te sproeien in de terraria waarna de mannen in oktober weer bij het vrouwtje werden geplaatst. Ook nu waren er aanvankelijk geen paringen waarneembaar en waren de mannen weer passief. Omdat mij uit ervaringen met slangen van het geslacht *Elaphe* is gebleken dat twee mannen bij een vrouwtje vaak resulteert in extra sexuele prikkelingen bij de mannetjes (*Elaphe helena* en *Elaphe schrenckii*) en tot ware schijngevechten (*Elaphe longissima*), alsmede de wetenschap dat mannelijke boa's van het geslacht *Coralus* elkaar tijdens de paartijd bevechten, besloot ik de mannetjes in november 1994 gelijktijdig bij het vrouwtje te plaatsen. Tot mijn verbazing had dit het gewenste resultaat. De mannen begonnen een half uur nadat ze in het terrarium waren geplaatst elkaar te bevechten. De strijd die werd geleverd is te vergelijken met de schijngevechten bij adders (o.a. *Vipera berus*) en de eerder genoemde esculaapslangen (*Elaphe longissima*). De mannetjes richtten het voorste deel van hun lichaam omhoog, waarna ze elkaar met de hals tegen de bodem van het terrarium proberen te drukken. Daarbij kronkelen de dieren om elkaar heen. De

gevechten gaan gepaard met zoveel geweld, dat in 1994 het beugeltje dat de ruiten van het terrarium afsluit werd verbogen en de ruiten op een gegeven moment openstonden. De dieren hadden het echter zo druk dat ze geen pogingen tot ontsnappen deden. In 1995 werd zelfs een ruit uit de rail gedrukt die vervolgens voor een deel kapot viel op de grond. Het vrouwtje moet niets van deze gevechten hebben en trekt zich terug in een schoenendoos. De waargenomen gevechten duurde 12 tot 20 uur, waarna het overwonnen mannetje zich terugtrok in een schoenendoos en het winnende mannetje (man 2) de daarop volgende uren met het vrouwtje paarde.

In de laatste week van december was weer de ovulatie bij het vrouwtje waarneembaar, waarna een vervelling volgde. Het vrouwtje vastte tot aan de worp op 10 mei 1995 (120-140 dagen dracht). Ditmaal was het een aanzienlijk kleinere worp, die bestond uit 5 onbevuchte eieren, 1 dood jong en 9 levende jongen.

Aan het vrouwtje was nu nauwelijks te zien dat ze had geworpen. Ze werd evenals het jaar daarvoor goed gevoed, waarna ik in de maanden september tot en met december 1995 dezelfde handelingen als eerder verrichtte. Ook nu waren er weer hevige schijngevechten tussen de mannen die werden gewonnen door mannetje 1.

■ TOT SLOT

Het slot laat zich al raden. Begin januari 1996 vond de ovulatie weer plaats bij het vrouwtje, waarna ze op 17 mei, 120-140 dagen na de ovulatie, 1 dood en 15 levende jongen wierp. Het vrouwtje had ditmaal in een schoenendoos geworpen. Het dode jong trof ik in een grote plas vruchtwater aan. Het vlies van de slang was open. Mogelijk dat het slangetje in het vruchtwater is verdronken.

Gelet op de bovenstaande gegevens uit de literatuur

en mijn waarnemingen van deze dieren in het terrarium ben ik van mening, dat je van *Epicrates cenchria cenchria* kunt zeggen dat het een makkelijk te houden en te kweken slang is. Omdat de slangen weinig actief en erg agressief zijn vind ik deze slang minder geschikt voor de beginnende slangenhouder.

■ LITERATUUR

- *Abuys A. (1982). De slangen van Suriname, Deel II: de families Aniliidae en Boidae, Litteratura Serpantium 2 (3): 112-133.*
- *Abuys, A. (1989). Aanvullende gegevens op het artikel 'De slangen van Suriname, Deel II: de families Aniliidae en Boidae', Litteratura Serpantium 9 (3).*
- *Deursen, van K. (1978). Surinaamse slangen in kleur. C. Kersten & Co. N.V. Suriname.*
- *Mattison, C. (1988). Keeping and Breeding Snakes. Blandford Press, London.*
- *Mattison, C. (1992). Slangen, soorten, herkomst, voeding, verzorging. Zuid Boekproducties, Lisse.*
- *Mattison, C. (1995). The Encyclopedia of Snakes. Blandford Press, London.*
- *Mehrtens, J.M. (1987). Living Snakes of the World. Sterling Publishing Co., Inc.*
- *Pols, van der J. (1987). Onverwachte nakweek van *Epicrates cenchria cenchria*, Litteratura Serpantium 7 (4).*
- *Ross, R.A. (1990). The Reproductive Husbandry of Pythons and Boas. The Institute for Herpetological Research, Stanford, California.*
- *Schmidt, D. (1990). Schlangen. (Haltung und Vermehrung von Terrarientieren, Spezialisten berichten). J. Neumann-Neudamm GmbH&Co. KG, Melsungen.*
- *Trutnau, L. (1981). Schlangen 1, Ungiftige Schlangen. Eugen Ulmer GmbH&Co, Stuttgart.*

**IN MEMORIA DI UNO DI NOI,
IN GEDACHTEN EEN VAN ONS.**

ENZO PEZZANO

Ancona, 12-12-1953 Hoorn, 30-08-1996

*Natura locorum
iussit ut immunes mixtis serpentibus essent*

E. Lucano (Phars., IX, 897)

CIAO PEZ